

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

164

Directors: Ramon Arnabat (URV),
Josep Santesmases (CCEPC)
Producció: L'Avenç
Disseny original: Canseixanta
Triada de novetats: Pineda Vaquer,
Carles Barrull (IRMU)
Dipòsit legal: B. 47.520-76
ISSN 2339-6997

CONTINGUTS

EDITORIAL: Els arxius municipals ...	1
TEMES 1: Per un pla de preservació...	2
TEMES 2: L'accés als documents...	5
TEMES 3: Com difonen els continguts...	8
PATRIMONI: Les exposicions virtuals ...	11
RESSENYES	13
TRIA DE NOVETATS	14
NOTICIARI	16

Plecs d'Història Local és una revista trimestral que publica articles originals de recerca i reflexió sobre història local i comarcal i en divulga la producció editorial i les activitats en l'àmbit territorial de les terres de parla catalana.

JAUME ENRIC ZAMORA I ESCALA. Cap de la Unitat de la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona

ELS ARXIUS MUNICIPALS AL SEGLE XXI

Els arxius municipals al segle XXI són molt diferents del segle XX, sobretot si fem memòria de com estaven els anys 1980 i a principis dels 1990, dues dècades que van significar l'inici del seu redreçament.

Pel que fa a l'organització documental, la millora ha estat substancial. Amb la llei d'arxius del 2001, la implantació progressiva de sistemes de gestió documental ha contribuït a organitzar els documents dels ajuntaments. El treball en equip d'informàtics, tècnics d'organització, juristes i arxivers al si dels ajuntaments ha de ser una metodologia més seguida per fer efectiva l'administració electrònica. Els arxius de l'administració local es troben immersos en el paradigma digital però encara caldrà destinar-hi més recursos formatius, tècnics i materials. I és que és fonamental actuar d'una forma integral en l'organització del cicle de vida dels documents, des que neixen fins que esdevenen documents amb valors històrics i culturals, per a la conservació permanent, o sense cap valor (eliminables). Cal optimitzar la tecnologia per assolir que els arxius siguin més accessibles i difosos, d'acord amb la legislació vigent.

La realitat dels equipaments dels arxius municipals és molt diversa i les seves infraestructures requereixen una millora contínua. Des de la Xarxa d'Arxius Municipals, vetllem per

Dipòsit de l'Arxiu Municipal de Rubió. Foto: Jaume Zamora.

140 arxius municipals d'ajuntaments de fins a 10.000 habitants, gestionats per set arxivers itinerants (www.diba.cat/web/opc/default_xam). Sempre que es garanteixi la conservació i el servei d'arxiu, cal mantenir els fons documentals *in situ*, respectant-ne la provenença i identitat local. L'administració electrònica anirà modelant un altre tipus d'equipament físic per transformar-lo en un de més dotat tecnològicament i amb un decreixement del paper.

Quant a l'accés i la difusió dels arxius municipals, la situació també ha canviat radicalment. Els arxius municipals són accessibles gràcies a les tasques d'organització dels arxivers i arxiveres. L'accés als arxius, com a dret del ciutadà, també s'ha anat normalitzant gràcies a la professionalitat dels arxivers, malgrat la diversa i dispersa legislació. La incorporació de la tecnologia i els diversos canals de comunicació han d'acostar encara més els arxius municipals als investigadors, interessats i ciutadans en general.

Els arxius municipals al segle XXI viuen una realitat canviant amb un futur immediat ple de reptes i d'oportunitats. Venim d'una gran tradició dels arxius en paper que cal mantenir organitzats i conservats. Ara, cal aprofitar els avantatges de les tecnologies de la informació i la comunicació perquè els arxius municipals garanteixin amb més força proximitat, transparència, drets, identitat i memòria a la ciutadania. ■

temes-1)

TERESA CARDELLACH GIMÉNEZ. Arxivera en cap de l'Ajuntament de Terrassa

PER UN PLA DE PRESERVACIÓ D'ARXIUS DIGITALS ALS ARXIUS MUNICIPALS

Els arxius municipals són els principals centres de conservació del patrimoni documental a Catalunya. Cadascun dels municipis de Catalunya té un arxiu, on conserva un o més fons documentals que s'han de preservar i tractar.

En els municipis de més de 10.000 habitants és obligatori tenir un servei d'arxiu, i molt recomanable en els municipis de més de 5.000 habitants. En el cas de la província de Barcelona, la Diputació de Barcelona, a través de la Xarxa d'Arxius Municipals, té un equip d'arxiviers itinerants que assisteix els arxius dels municipis de fins a 10.000 habitants (www.diba.cat/web/opc/default_xam).

La principal funció dels arxius municipals és la conservació de la documentació, tant de l'antiga com de la més recent. Conservar per difondre el patrimoni, per compartir la informació, per reutilitzar-la, per comunicar i informar la ciutadania, per fer-la accessible als investigadors i als ciutadans.

Fins fa pocs anys, la documentació arribava als arxius majoritàriament en paper, com també en pergamí, en lligalls de paper o en fotografia (paper o negatius). Els documents són llegibles i consultables a simple vista, i es poden interpretar sense cap intermediari, sense cap màquina ni impediment.

Podem afirmar que, actualment, tots els tècnics arxiviers del nostre país sabem molt bé com conservar i preservar en bones condicions i amb total seguretat els documents textu-

als en paper i en imatges que es custodien als arxius municipals. Apliquem les mesures ambientals adequades per a cada suport, mantenim els espais nets i procurem les condicions físiques requerides per la documentació.

En aquest aspecte, a Catalunya, els darrers anys s'ha fet una tasca important de millora dels equipaments i de les dependències per a la conservació dels fons documentals dels arxius municipals. Segurament encara queda feina per fer.

Però, què passa amb els documents en suports electrònic, magnètic o òptic?

La conservació de suports analògics: suports en perill d'extinció

Quan parlem de la conservació i preservació de suports digitals, magnètics o òptics, la situació es complica. Estem parlant de suports i de formats molt més fràgils, amb unes condicions i unes característiques molt diferents entre ells i que requereixen estratègies de preservació variables.

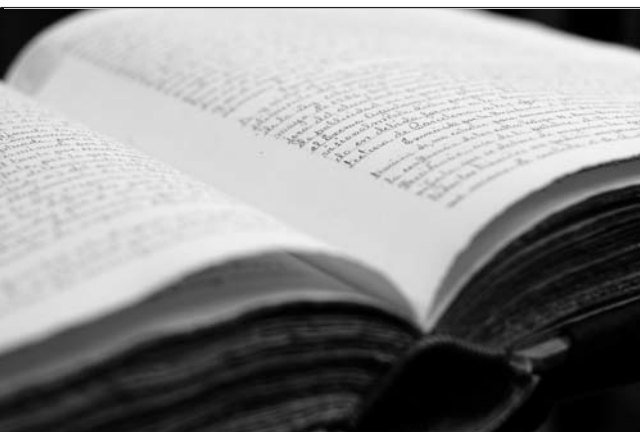
Els arxius municipals també reben i custodien fotografies digitals, pel·lícules, vídeos i cintes d'àudio en cassetts. Cadascun d'aquests suports necessita unes condicions concretes de conservació i uns sistemes de preservació a llarg termini.

El principal problema de conservació dels documents originals en aquests suports és l'obsolescència tecnològica i la ràpida desaparició dels sistemes i aparells reproductors. Actualment, les cintes de vídeo i de casset pràcticament han desaparegut de la vida domèstica, però han arribat als arxius: els àudios de les reunions del ple municipal, de les ràdios locals o les entrevistes d'història local són documents únics que cal transformar a nous formats digitals.

Els vídeos de les televisions locals i les cintes de les ràdios locals, algunes ja desaparegudes, es troben en perill d'extinció per la fragilitat dels sistemes i dels suports originals. Els continguts d'aquests documents són únics, irrepetibles i de gran interès informatiu i documental, i formen part del nostre patrimoni cultural.

La preservació de tots aquests documents originals passa per la digitalització, és a dir, per la transformació dels suports originals en un altre suport actualitzat, electrònic o digital.

Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament de Terrassa. Foto Rafel Casanovas. Arxiu Municipal de Terrassa.

Conservar les cintes de vídeo en el seu suport original és garantia segura que perdrem la informació i les imatges que contenen ben aviat. És urgent iniciar una tasca de digitalització dels formats analògics i suports magnètics i òptics que es troben en els arxius municipals.

És necessari planificar a llarg termini aquests projectes de digitalització per aconseguir recursos econòmics i tècnics que permetin i facilitin als arxius municipals transformar tota aquesta informació en suports electrònics i digitals.

També caldrà tenir sistemes d'emmagatzematge segur per a aquesta informació i tenir-la descrita, catalogada i tractada per posar-la a disposició dels usuaris, a la xarxa i de manera accessible a tota la ciutadania.

Per digitalitzar tota aquesta documentació, es necessiten recursos humans, tècnics i econòmics. Uns recursos de què la majoria d'arxius municipals de Catalunya no disposa, i que de moment l'administració pública no sembla disposada a incloure en els pressupostos.

Suports fotogràfics. Foto Rafel Casanova. Arxiu Municipal de Terrassa.

La documentació electrònica, producció pròpia de l'e-administració

D'aquí a poc temps els arxius municipals deixaran de rebre la documentació en suport paper o analògic i començaran a rebre-la tota electrònicament. Què ha de fer un arxiu municipal quan rep una donació d'un fons documental privat, d'una empresa, d'una família, d'una associació, en suport electrònic? Podran els arxius municipals tractar la documentació i les dades que contenen? Estem preparats?

La història d'aquesta institució, família, associació o negoci estarà recollida dins d'un dispositiu desconegut, amb un sistema d'informació desconegut que caldrà desxifrar, transformar i entendre abans de posar-la a l'abast dels ciutadans i dels usuaris de l'arxiu.

En primer lloc, és hora d'assumir que la tecnologia i els sistemes d'informació (SSII) han d'entrar sense prejudicis i sense complexos als arxius municipals i integrar-se en la planificació arxivística. És important que els arxivers i tècnics de gestió documental dels arxius municipals coneguin des de l'inici la tecnologia amb què es generen els documents de la seva institució, les xarxes d'informació i els sistemes d'emmagatzematge de les dades i dels documents, i treballin conjuntament amb els informàtics per preparar els circuits tecnològics per a la conservació, explotació i accés de la documentació. Cal garantir la conservació i l'accessibilitat a la documentació durant tot el seu cicle de vida.

En segon lloc, cal definir i analitzar la documentació abans que sigui creada, preparar els processos documentals, definir els valors dels documents, atorgar unes metadades documentals que serviran per a la contextualització i situar els documents en el seu entorn de creació i evolució. Conèixer els sistemes de certificats i signatura electrònica, entendre els sistemes d'informació i les diferents aplicacions que es relacionen entre elles, controlar l'evolució que pateix un document des del seu inici fins a la fi: totes aquestes tasques són prèvies al tractament documental per a la seva conservació definitiva.

Per això, pensem que en el futur immediat hauran d'aparèixer nous perfils professionals als arxius que garanteixin la preservació de tota aquesta informació i documentació de manera fiable, íntegra, segura, autèntica i accessible al llarg del temps i de manera permanent. El recorregut és llarg.

Polítiques de preservació: un Pla de Preservació Digital

Els arxius nacionals dels països més avançats ja estan començant a desenvolupar els plans de preservació digital (PDP) que permetran mantenir tota aquesta informació en línia i accessible als investigadors i ciutadans. Els historiadors del futur s'hauran d'enfrontar a una gran diversitat de formats de dades i d'informació que els arxius hauran de tenir contextualitzada i preparada per a la seva consulta. Caldrà que les diferents administracions i els seus arxius planifiquin com s'ha de preservar electrònicament la documentació i com fer-la accessible.

1
2
5
8
11
13
14
16

temes-1)

Suports analògics. Autor: Albert Grané. Arxiu Municipal de Terrassa

Això implica una profunda reflexió sobre com es recullen i es controlen les dades, com s'emmagatzemen, els sistemes de seguretat, quins sistemes d'informació s'utilitzen, com i quan es fan les còpies de seguretat, etc. Totes aquestes qüestions poden semblar molt tecnològiques, però afecten directament la conservació i preservació de la informació i els documents.

Probablement, no hi haurà un únic sistema de conservació i preservació i s'hauran de desenvolupar diferents polítiques i línies d'actuació per a la preservació de la informació, de les dades i dels documents, com ara:

- **Projectes de digitalització de la documentació** en paper i de diferents formats: textuals, gràfics i en imatges. Digitalització d'importants volums de documentació antiga que s'haurà de tractar, descriure i preservar electrònicament. Caldrà digitalitzar pergamins, llibres relligats antics, mapes i plànols de gran format, pel·lícules i vídeos, àudios, fotografies i negatius...

Bibliografia

DD.AA.: *La preservació digital: de què parlem?* Revista Lligall, núm. 31. Associació d'Arxivers de Catalunya. Barcelona: 2010

- **Plans de preservació de bases de dades:** migració de grans volums d'informació que caldrà mantenir en sistemes actualitzats. Els arxivers i gestors de documents hauran de col·laborar en els projectes de migració de dades, per donar la informació sobre quines metadades cal mantenir i quines s'hauran de portar a un altre sistema, i com contextualitzar les dades quan siguin extretes del sistema.
- **Emulació d'alguns sistemes estratègics** de l'organització que requereixin el manteniment dels sistemes antics, sigui perquè fan càlculs complicats o per altres qüestions.
- **Canvis de formats.** Alertes automàtiques de canvis de formats per als documents.
- **Preservació dels certificats i signatures electròniques.**
- **Creació de repositoris de confiança** per als arxius històrics, que s'hauran de mantenir i actualitzar.
- **Creació de paquets digitals en sistemes oberts** que es puguin transferir de manera fàcil i eficient a altres plataformes tecnològiques d'administracions i organitzacions.

Totes aquestes tasques requereixen planificació i molts recursos tecnològics. També recursos humans i econòmics que no estan a l'abast de tots els ajuntaments ni de tots els arxius municipals. En aquest sentit, considero que cal preparar plans de preservació nacionals i plans de preservació més modestos per a les administracions més petites, però sempre hi ha d'haver polítiques de preservació de la documentació i de la informació.

Per a la documentació electrònica, els gestors de documents i els arxivers també haurem d'intervenir en la gestió dels repositoris digitals que cada institució haurà de posar a la disposició de ciutadans i organitzacions. Perquè el fet que hagi canviat el suport no vol dir que els arxius hàgim d'aturar la nostra tasca de protecció del patrimoni per garantir un accés lliure i públic a la documentació. Serà un error plantejar arxius tancats per qüestió de suport i la seva musealització. Els arxius, precisament més que mai, passen a ser garants de les propietats essencials de la documentació, és a dir, de la seva fiabilitat i autenticitat. I en aquest sentit, protegim patrimoni, però sobretot els drets i deures dels nostres ciutadans. ■

www.arxivers.com/index.php/documents/publicacions/revista-lligall-1/lligall-31-1.

JOSEP MATAS. *Advocat*

L'ACCÉS ALS DOCUMENTS. UNA NOVA REGULACIÓ

Els ens locals, especialment els ajuntaments, tan propers als ciutadans, prestadors de serveis directes a la comunitat, receptors permanents de les demandes i dels anhels de la població, actuen com cap altra administració fent-se ressò de la vida quotidiana, de la realitat, del dia a dia de la gent. En queda constància en la documentació que generen, i en els seus arxius.

La proximitat de l'Ajuntament al ciutadà, aquesta relació directa, permanent i al mateix temps àmplia (la relació és per motius i finalitats diverses), comporta que en la documentació municipal la qüestió de la publicitat de la informació i el dret d'accés adquireixi un relleu especial.

Un nou règim legal

L'any 2016 ha estat precisament el primer d'una nova regulació de la publicitat administrativa i del dret d'accés dels ciutadans a la informació pública, l'any de la plena entrada en vigor de la nova normativa de transparència i accés dels ciutadans a la informació dels ens del sector públic. Des del dia 1 de gener de 2016 els ens locals han d'acomplir de manera íntegra a la Llei catalana de transparència, accés a la informació pública i bon govern,¹ norma que es promulgà un any després que la Llei estatal de nom idèntic sobre la mateixa matèria.² Ambdues normes van orientades a configurar un nou model de relació entre l'administració i els ciutadans. Les noves lleis potencien drets que de fet estaven ja reconeguts de forma més limitada, dispersa i defectuosa en normes anteriors. Han incidit de forma substancial en les dues dimensions de la publicitat de la informació pública: la informació pública s'ha de fer accessible als ciutadans a iniciativa de l'administració mateixa (publicitat activa) o en resposta a les demandes o peticions singulars (dret d'accés). Ens hi referim a continuació.

Publicitat activa

En matèria de publicitat activa els ens locals han de posar en obert al web o a la seu electrònica una llista llarga d'informacions, algunes molt rellevants i de transcendència general (les actes del ple, el planejament urbanístic, el pressupost, la

contractació, memòries...) i altres d'interès i incidència més limitada que fan referència a serveis específics com ara cartes de serveis, informació sobre tràmits i procediments, resolucions administratives que afectin el domini públic o resolucions judicials en què hagi estat part l'Ajuntament. L'esforç que han de fer els ens locals per complir aquestes obligacions és molt alt i s'ha de dir que, en termes generals, s'està complint prou satisfactòriament, almenys en els municipis mitjans i grans. La visita als portals de transparència dels ens locals permet constatar que efectivament es van omplint d'informació, en bona part gràcies als recursos que facilita el Consorci d'Administració Oberta de Catalunya.³

Sol·licituds de consulta

Si en matèria de publicitat activa s'han incrementat extraordinàriament les obligacions dels ens locals, també són notables els canvis introduïts per les lleis de transparència en el dret d'accés a la informació (dret a formular sol·licituds específiques de consulta). Estem parlant, convé aclarir-ho, de la regulació de l'accés a la informació per part dels ciutadans, del dret de les persones que no tenen cap vinculació especial amb un procediment. L'accés de l'interessat als documents del procediment que l'afecta és absolut, qüestió que no és matèria de les lleis de transparència.⁴ Pel que fa al dret dels ciutadans, les lleis de transparència tracten detalladament aquesta qüestió i estableixen uns principis bàsics que es poden sintetitzar de la manera següent:

- En principi tots els documents són de lliure accés per qual-sevol ciutadà.
- El ciutadà no ha de motivar la seva sol·licitud.
- Es restringirà l'accés quan hi hagi una causa justificada i fonamentada en una previsió legal.
- La denegació d'accés, parcial o total, s'ha de motivar.
- Les restriccions d'accés han de tenir una incidència material mínima (cal fer possible accés parcial) i també temporal mínima (la restricció ha de regir només durant un temps justificat).
- Les possibles restriccions deixen de ser efectives quan la informació sigui d'interès públic (cas de matèries d'incidèn-

temes-2)

cia general, sobre fets o persones rellevants o de qüestions que afectin sectors amplis de la població).

Aquest règim d'accés tan obert s'ha d'aplicar a tota la informació pública, concepte que inclou tots els documents, dades o informació, amb independència del suport, mitjà o continguts, que estigui en poder dels ens del sector públic, ja sigui en els sistemes informàtics, a les oficines o als centres d'arxiu.

També procediments oberts

Una de les principals novetats introduïdes per les lleis de transparència (potser la principal) fa referència al moment a partir del qual es pot sol·licitar i obtenir accés a la documentació. Abans de l'entrada en vigor de les lleis de transparència, la persona no vinculada a un procediment tenia reconegut el dret a accedir als documents d'un expedient únicament a partir de la seva resolució. Abans de la resolució, l'accés als documents de l'expedient era possible únicament per part de les persones que tinguessin vinculació específica amb el procediment. Ara, l'estat del procediment ja no condiciona l'exercici del dret, de manera que s'ha ampliat molt la capacitat dels ciutadans no només de conèixer sinó també d'incidir –i d'influir– en l'actuació de l'ens local. Les restriccions a l'accés per part del ciutadà vindran determinades pels continguts que justifiquin restricció, però no pel fet que el procediment estigui encara obert.

Límits a l'accés

Tant en la pràctica de la publicitat activa com en l'atenció a les sol·licituds singulars dels ciutadans, les lleis esmenten un seguit de matèries en relació a les quals s'han d'aplicar restriccions a la publicitat.⁵ Tan importants com la llista de

matèries que poden justificar restriccions (la seguretat ciutadana, els interessos comercials, la protecció de la intimitat i de l'honor, la preservació de les dades fiscals, la protecció de les dades personals...) són els criteris que donen les lleis per a l'aplicació d'aquests límits. Tant la llei estatal de transparència com la catalana indiquen que el dret d'accés a la informació pública es pot denegar o restringir si la divul-

gació comporta un perjudici en alguna d'aquestes matèries. El motiu d'exclusió no és que la informació tracti d'alguna de les matèries identificades com a causa de possible restricció, sinó que la divulgació de la informació sigui perjudicial als interessos o drets de tercers o de la col·lectivitat. La denegació de la informació, si és el cas, haurà d'explicar quin és el perjudici que es podria crear. No seria correcte denegar la consulta esmentant només una de les matèries considerades a priori com a sensibles.

Recerca i accés a la documentació

La consulta dels documents per part de la persona que porta a terme un treball de recerca ha de ser considerada des d'un prisma diferent. La consulta dels documents històrics sobre els quals no poden existir ja drets de tercers que calgui preservar o límits

imposats per les lleis, no planteja problemes. Però, com és sabut, els interessos dels investigadors s'han desplaçat cap a períodes cada cop més propers als temps actuals, la qual cosa obliga a preveure l'atenció a aquests investigadors en la seva demanda de documents de temps més immediats o fins i tot actuals. En l'atenció a aquestes consultes regirà en primer lloc la normativa general a la qual ens hem referit en els apartats precedents. A partir d'aquí hem de remarcar que l'activitat de recerca, com a activitat d'interès per a la col·lectivitat, s'ha de fomentar. La consideració de la recerca com una activitat que cal afavorir és expressament considerada en moltes

Dipòsit de l'Arxiu Municipal de Cercs.

normes. També les ja esmentades lleis de transparència, en fer referència a la preservació de les dades personals, atorguen a l'administració un marge de discrecionalitat que li permet donar accés a documents, encara que continguin aquestes dades, en funció de «la finalitat de l'accés, especialment si té una finalitat històrica, estadística o científica, i les garanties que s'ofereixin».⁶ L'interès públic per afavorir la recerca pot predominar, en alguns casos, per sobre dels interessos de persones concretes. Això és el que diu també la normativa reguladora dels drets a la intimitat, a l'honor i a la pròpia imatge, la qual considera justificat un cert grau d'intromissió en aquests drets «quan predomini un interès històric, científic o cultural rellevant».⁷ Hem dit un cert grau, perquè aquest cert privilegi de l'investigador no ha de comportar un accés indiscriminat i sense condicions.

Qui té la condició d'investigador? La té la persona que porta a terme un treball de recerca en el marc d'un programa dotat de recursos públics, la persona que prepara una tesi doctoral, el professorat

universitari o els investigadors integrats en institucions científiques. Però, a part d'aquests casos, moltes altres persones han de rebre aquesta consideració per les aportacions que podran fer a la col·lectivitat a partir del seu treball. No existeix

una norma d'incidència general que determini a quina persona i en quins casos es pot atorgar la condició d'investigador, o quan es pot apreciar l'existència de finalitats de recerca. Per tant queda a criteri de cada administració establir i aprovar un procediment que permeti analitzar les sol·licituds d'aquesta naturalesa, i decidir en cada cas si han de tenir aquesta consideració.

Les noves lleis de transparència potencien un dret fins ara considerat menor. I és en l'àmbit local on és més important que s'apliqui i es practiqui intensament la transparència, on l'accés fàcil i àgil a la informació pot aportar més qualitat a les relacions entre l'administració i el ciutadà. Hem d'aconseguir que la transparència no sigui només un eslògan, sinó que s'assumeixi i es practiqui ordinàriament i plenament. ■

Dipòsit de l'Arxiu Municipal d'Orpí.

Notes

1. Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern. Si bé la llei va entrar en vigor el dia 1 de juliol de 2015, per als ens locals el títol II de la llei («De la transparència»), sobre publicitat activa, va entrar plenament en vigor el gener de 2016.
2. Llei 19/2013, de 9 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern.
3. La gran majoria d'ens locals utilitzen la plataforma creada amb aquesta finalitat pel Consorci d'Administració Oberta de Catalunya. El model de portal de transparència d'aquest Consorci preveu i permet la publicació de prop de 130 ítems.

4. Aquest dret de la persona interessada en un procediment figura reconegut a l'article 53 de la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques.
5. Article 14 Llei 19/2013 i article 21 Llei 19/2014. Es tracta, segon la llei catalana, d'una llista no exhaustiva, que cal prendre en consideració juntament amb les causes que figurin en altres normes.
6. Article 24.2.b de la Llei 19/2014.
7. Art. 8.1 de la Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (Llei orgànica 1/1982).

temes-3)

JAUME MUNUERA BERMEJO. Arxiver municipal de Matadepera

COM DIFONEN ELS CONTINGUTS ELS ARXIUS MUNICIPALS DEL SEGLE XXI?

La Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i gestió de documents, ens defineix *arxiu* com «l'organisme o la institució des d'on es fan específicament funcions d'organització, de tutela, de gestió, de descripció, de conservació i de difusió de documents i fons documentals». Aquest terme també inclou la definició d'arxiu com allò referent a un fons o conjunt de fons documentals. No obstant això, si prenem l'arxiu com a organisme o institució, la difusió és part indivisible de les funcions bàsiques d'un arxiu.

Ens centrarem en la figura de l'arxiu municipal, considerant que és aquesta tipologia la que dona nom a l'article, sense oblidar, però, que molts aspectes es poden aplicar a altres tipologies (els arxius estatals o autonòmics, els arxius comarcals, els fedataris i els registres públics, els arxius privats...). La potencialitat d'un arxiu és enorme, i no només des del vessant de l'investigador: en primer lloc, considerem la quantitat i qualitat dels documents, la seva procedència (fons documentals públics i privats) i la diversitat de suports (paper, magnètic, fotogràfic...); en segon, el valor que aporten a la societat. La qüestió dels valors, en arxivística, s'estableix segons els conceptes *primaris* i *secundaris*. Els valors primaris són aquells que presenten un termini de vigència: els administratius, els fiscals i els jurídics. Els secundaris, per contra, no haurien de caducar: són aquells de caràcter històric, testimonial o informatiu. Per tant, aquest és un primer element que cal considerar.

L'anàlisi dels valors dels documents en permet l'avaluació (el lector pot consultar les Taules d'Accés i Avaluació Documental publicades per la Comissió Nacional d'Accés, Avaluació i Tria Documental) i l'establiment de quina documentació és de conservació permanent i quina podrà ser eliminada, amb la qual cosa permet focalitzar els recursos en una política de difusió efectiva i eficient. No entrarem aquí en la discussió jurídica de si la documentació eliminada impedeix el dret d'accés a la informació, i resumirem altre aspecte necessari: el cycle vital dels documents. Cal comprendre que els documents passen per tres fases durant la gestió de la seva vida: les dues primeres, l'activa i la semi-activa, corresponen a la gestió documental dels documents des de la seva producció; estan relacionades amb el dret d'accés a la informació general i podem dir que equivalen a l'arxiu que anomenarem administratiu; la tercera fase, la

inactiva o històrica (es calcula que per a documents de més de 30 anys), es relaciona amb un tractament arxivístic basat en la conservació, accés i disposició, i equival a l'arxiu històric. Evidentment, en dependència del cycle vital, no només hi ha diferències en les polítiques de gestió, sinó també en les de difusió, perquè hi ha aspectes comuns i d'altres de divergents, com ara el públic potencial.

Dipòsit de l'Arxiu Municipal de Matadepera. Foto: Jaume Munuera.

Amb intenció d'esquematitzar breument totes aquelles funcions i instruments que permeten planificar i donar forma a la política de difusió, el lector ha de comprendre que els arxius municipals analitzen la documentació i la informació (i també el seu valor), la tracten adequadament per assegurar-ne l'accés i la conservació, i creen instruments de descripció que n'han de permetre la consulta mitjançant els canals habilitats en cada cas, tot això respectant la diversa (i fins i tot contradictòria) legislació vigent. Són instruments propis de l'arxivística el quadre de classificació, el quadre de fons documentals, els inventaris o els catàlegs, dels quals parlarem a continuació. Igualment, els arxius estableixen polítiques de difusió que, amb simples tècniques de màrqueting, es dirigeixen a sectors concrets de població; es generen materials didàctics destinats a estudiants, s'asseguren els

drets de la ciutadania en allò referent a la documentació pública, i es potencia la recerca històrica.

Instrumentes de descripció, documents, accés i transparència

Amb independència de la tipologia del fons documental, tant públic com privat, el primer element necessari en tota difusió és la publicació dels instruments de descripció. Aquells arxius municipals que formen part del SAC (Sistema d'Arxius de Catalunya), a més, estan obligats legalment a publicar als seus portals de transparència el quadre de classificació documental, el calendari de conservació i accés als documents, el registre d'eliminació de documents i els instruments de descripció. Hi afegim un instrument bàsic com és el quadre de fons: la relació de tots els fons documentals, públics o privats, en poder de l'administració.

El quadre de classificació permet identificar i codificar la documentació d'un productor en virtut de les activitats que duu o ha dut a terme, i es converteix en la clau de volta de tota gestió arxivística, a més d'una forma pràctica per recuperar i classificar la documentació. L'investigador, mitjançant les agrupacions intel·lectuals que formen aquest quadre jeràrquic i les corresponents sèries documentals que identifiquen la producció documental, pot conèixer de forma generalista els continguts que podrà incloure un fons documental. És important destacar que, des de finals de setembre del 2016, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha publicat un model de Quadre de Classificació per a la Documentació Municipal (QdCM) que significarà la progressiva normalització dels quadres dels arxius municipals i facilitarà la consulta i accés per part dels interessats. El següent nivell de descripció el formen els inventaris i els catàlegs. L'inventari presenta la documentació al nivell descriptiu de la unitat documental composta (l'expedient, el dossier, l'agrupació); és a dir, el conjunt de documentació que podem recuperar en una unitat d'instal·lació (una capsula) al dipòsit d'arxiu o a un repositori digital. El catàleg, d'altra banda, pot baixar fins a la unitat documental simple (pensem en una fotografia, on s'indica el fotògraf o autor, els descriptors geogràfics i onomàstics, la data, el suport i la tècnica fotogràfica emprada, o l'estat de conservació).

Els arxius municipals, per tant, posen a l'abast aquests instruments tant en les seves dependències com de manera telemàtica. O, dit d'una altra manera, haurien de fer-ho i ha de ser exigible per part de l'estudiant, investigador o interessat en general. A la pràctica, trobem arxius municipals que no

publiquen alguns dels seus instruments de descripció, o presenten només una petita selecció de documents. És habitual trobar, per exemple, les actes del Ple municipal històriques en repositoris d'arxius municipals, gràcies a la feina de digitalització de la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona; en altres casos, trobem repositoris de fons i col·leccions fotogràfiques, o documentació d'accés lliure dels fons municipals. Però, en general, són aportacions parcials que permeten la difusió i l'accés a una part de la documentació continguda als arxius.

Els arxius en línia (<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/>) del Departament de Cultura (que presenten documents de diversos fons documentals de la xarxa d'arxius comarcals alimentats per l'arxiu digital DIDAC), el portal d'arxius espanyols, PARES (<http://pares.mcu.es/>), o el projecte Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/es>) són exemples de repositoris digitals amb documentació d'arxiu que, tot i amb limitacions, s'haurien de seguir per part dels arxius municipals.

Portal de transparència de l'Ajuntament de Matadepera. Captura de pantalla.

Quan parlem de la difusió de documents, és difícil no fer-ho d'accés a la informació pública, atès que l'accés i la difusió són dos processos íntimament lligats. La documentació pública és, en gran mesura, la clau de volta entorn de la qual giren les polítiques de gestió i difusió dels arxius municipals.

temes-3) (pat

pals. La producció documental d'un ajuntament esdevé una font d'informació clau per a la investigació, però també ha de permetre el retiment de comptes per part de la ciutadania i l'exercici dels seus drets bàsics en l'actual sistema democràtic, a més de fomentar el coneixement i la participació en l'àmbit públic. Hi ha, doncs, una regulació de l'accés i la publicitat que afecta la difusió dels continguts: la publicitat activa obliga a penjar, en portals de transparència i en formats reutilitzables, documents i dades dels últims cinc anys; la regulació de l'accés implica publicar llistats de tota la documentació restringida, especificant-ne el termini de restricció.

Activitats i eines de difusió

Com ja hem vist, una esfera de la difusió dels arxius municipals consisteix a posar a l'abast instruments i documents, ja sigui personant-se a les instal·lacions de l'arxiu, o accedint telemàticament a repositoris en obert o amb sistemes d'identificació en seus electròniques. L'altra és la difusió que significa una posada en context del document, una elaboració concreta d'un producte, una activitat temporal en el temps, un material didàctic o qualsevol altra fórmula que permeti assolir els objectius del centre d'arxiu.

Ens limitarem a citar una relació de productes de difusió que s'utilitzen habitualment als arxius municipals, ja que entrar en els detalls de cada tipus depassa els límits d'aquest article. Sàpiga el lector que pot trobar exemples pràctics a les webs o seus electròniques de cada arxiu municipal, o en projectes en comú com la Comunitat de la Xarxa d'Arxius Municipals (<http://xam.diba.cat/>).

Es considera que la primera xarxa social com a tal va crear-se l'any 1997, però és l'any 2003 quan sorgeixen algunes de les que, encara avui, defineixen un important gruix de les interrelacions humanes digitals. Les xarxes socials són un motor d'un abast i una potència úniques per fer una política de difusió, i els arxius municipals hi participen amb diferents graus d'implicació, sovint per la inseguretat jurídica que provoquen les seves clàusules, basades en contractes o acords que no sempre respecten la legislació autonòmica, estatal o europea. Encara abans, l'any 1971, s'envià el primer correu electrònic. Les trameses de correu electrònic, fent ús de serveis com Mailchimp, permeten una comunicació constant amb els clients potencials de l'arxiu, alhora que alimenten altres eines de difusió (per exemple, vinculant els correus electrònics a xarxes socials).

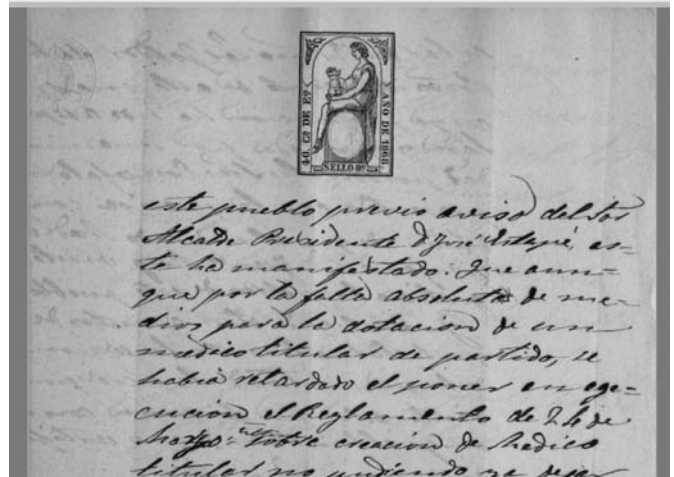
La publicació, sigui digital o en paper, és un altre mitjà habitual que permet posar a l'abast del públic documents i continguts relacionats amb els fons. Són habituals als arxius

municipals les publicacions periòdiques, moltes d'elles vinculades directament a l'àmbit de la recerca. És en aquest àmbit on cal destacar la interacció del servei d'arxiu amb els investigadors, promocionant la publicació d'estudis, impulsant la recerca amb beques, programant conferències o coordinant i publicant materials d'investigació locals, sovint amb la participació de centres d'estudis històrics. L'investigador troba, així, un aliat natural en l'arxiu municipal.

No oblidem les exposicions, presencials o virtuals, on els arxius municipals són transmissors de la memòria històrica continguda als documents, però no només en aquests (pensem en la memòria oral). Són molts els arxius que utilitzen codis QR o realitat augmentada per afegir un plus de qualitat tecnològica als seus productes expositius.

Per últim, cal destacar el potent impuls didàctic de molts arxius, com l'arxiu municipal de Viladecans o el sistema d'arxius de la ciutat de Terrassa. La mera citació de tots els productes didàctics que ofereixen els arxius municipals seria objecte d'un altre article. ■

Arxiu digital de l'Arxiu Municipal de Matadepera. Captura de pantalla.

JAUME ENRIC ZAMORA I ESCALA. Cap de la Unitat de la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona

LES EXPOSICIONS VIRTUALS DE LA XARXA D'ARXIUS MUNICIPALS

Comunicar i difondre els documents i els seus continguts són funcions essencials dels arxius municipals, com a serveis més propers a la ciutadania. Des de la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona, i concretament des del Programa de Manteniment, que assisteix 140 arxius d'ajuntaments de fins a 10.000 habitants, teníem fins fa uns anys una assignatura pendent amb la funció de difusió.

Com podíem donar a conèixer i difondre els documents d'uns ajuntaments petits i no tan petits en un territori divers com és la província de Barcelona? Seria possible poder presentar a través d'un punt d'accés a la xarxa els documents i els seus continguts, d'una forma senzilla, entorn d'un tema determinat i a diversos públics?

Ens vam proposar conèixer quins recursos de difusió existien en l'univers del patrimoni documental en particular i del cultural en general. Vam anar localitzant recursos a la xarxa que ens van inspirar a concretar finalment el nostre projecte. I aleshores, vam materialitzar l'esquema del que volia ser una exposició virtual de documents municipals, amb un format eminentment visual per arribar al màxim de públics de la xarxa.

Estructura de les exposicions

Aquestes mostres de documents es componen de diferents parts, que comencen amb una presentació del *tema* tractat per part d'un expert.

La *mostra* és la part que es redacta des de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona i té la funció d'explicar el context de com s'ha generat la idea o el tema de l'exposició, així com el conjunt de documents municipals seleccionats pels arxiviers itinerants.

El nucli de l'exposició és la *galeria d'imatges* formada pels documents dels diversos arxius d'ajuntaments de l'esmentat Programa de Manteniment. En aquesta part rau el valor afe-

git de mostrar documents de molts ajuntaments, de geografia molt variada, que ajuden a copsar la riquesa de semblances, diferències i matisos diversos, tant formals com de contingut, que es tradueixen en documents textuais, projectes, plànols, fotografies, cartells, premsa local, etc. Aquesta galeria de documents escanejats s'organitza per àmbits cronològics i/o temàtics.

També hi trobem un *mapa* de localització dels documents en els municipis participants. I finalment, els *crèdits* de la mostra.

Les exposicions realitzades

– L'any 2013 es va presentar el fenomen de l'estiueig amb l'exposició *Empremtes del primer estiueig*, que va aplegar 75 documents procedents de 20 arxius municipals, amb una cronologia que anava des de finals del segle XIX fins a l'any 1936. La tria del tema responia al fet que es tractava d'un fenomen històric atractiu, suggeridor i encara no excessivament estudiat i difós, que va comportar notables canvis en diferents àmbits com l'arquitectònic, l'urbanístic, el social, el cultural i l'econòmic en nombrosos municipis catalans i que ha deixat fins als nostres dies algunes de les empremtes que presentava la mostra. El tema fou presentat pel doctor Joaquim M. Puigvert, director de la Càtedra Martí Casals de Medicina i Salut en l'Àmbit Rural de l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona. Com a norma general d'aquestes exposicions, hom pretén que l'autor relacioni en la mesura del possible aquesta presentació amb els documents de la mostra. La galeria d'imatges presentava els documents ordenats alfabèticament per municipis i, alhora, cronològicament.

– L'any 2014, com no podia ser d'una altra manera, l'exposició es va centrar en la commemoració del centenari de la Mancomunitat de Catalunya amb *L'Obra de la Mancomunitat als municipis*, amb 107 documents de 28 arxius municipals. La presentació va anar a càrrec del doctor Jordi Casassas, catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona. La mostra es va organitzar a partir dels àmbits d'actuació de la institució: Agricultura, Aigua, Beneficència i Sanitat, Carreteres i Camins, Cultura, Enllumenat, Ensenyament, Ferrocarrils, Formació, Gas, Hisenda, Obres particulars, Política social, Presidència i Telèfons. En aquesta ocasió ens va sorprendre el considerable rastre documental que van deixar les diverses polítiques i actuacions de la Mancomunitat als municipis.

patrimoni

– L'any 2015 es va produir *Factures amb estil*. Aquest any es posava en marxa la factura electrònica com a obligació dels proveïdors de l'Administració pública i, com a contrapunt, es van seleccionar una sèrie de factures en suport paper amb l'objectiu de destacar-ne les capçaleres, tot mostrant-ne les tipografies, relacionades o no amb els diferents corrents o estils artístics. L'exposició es va estructurar en sis períodes cronològics que responien als diferents períodes de govern amb les seves derivades socials, econòmiques i culturals ben visibles en els mateixos documents; anava de l'any 1818 al 1949, amb 164 documents de 54 arxius municipals. La presentació es va encarregar al doctor Santi Barjau, historiador de l'art. Aquesta mostra no volia ser un exercici nostàlgic, en aquest cas amb la recuperació i difusió de les factures històriques que es presentaven. De fet, ja fa temps que, als ajuntaments, els arxivistes municipals també gestionem documents electrònics a banda dels documents en paper. Aquesta vegada volíem donar protagonisme als valors estètics d'uns documents tan usuals com les factures, que amb el pas del temps perden els valors administratius i legals però adquireixen uns interessants valors històrics i culturals.

– L'any 2016 es va presentar una passejada per la *Festa Major* de 36 municipis, amb 103 documents d'una cronologia que anava de l'any 1865 al 1942. El tema fou presentat per Bienve Moya, escriptor i gestor cultural. L'objectiu era mostrar, a partir dels documents municipals, els diferents aspectes relacionats amb aquesta celebració, en l'àmbit municipal i també en el context cultural, social i polític: l'organització, els comptes, el disseny i l'estètica dels programes, les actuacions, etcètera. La galeria estava organitzada en sis apartats que responien a diferents continguts i tipus de documents. Tot i que les festes formen part de la nostra memòria individual i col·lectiva, també es conserven en forma de documents en els arxius municipals dels ajuntaments que les van gestionar.

Documents a la xarxa però a cada municipi

Amb aquestes mostres de documents, sense cercar un caràcter d'exhaustivitat i amb una clara voluntat de divulgació, volem apropar el contingut del patrimoni documental local a la societat i contribuir a

suscitar l'interès necessari per conèixer-lo millor i, si escau, investigar-lo.

També es vol evidenciar una vegada més que la correcta gestió dels arxius municipals dels ajuntaments facilita la conservació i fa possible –com en aquestes mostres– la difusió d'un patrimoni cultural d'alt valor històric, a voltes no prou conegut.

Arribar a aquestes exposicions, encara que tinguin una presentació modesta i puguin semblar un simple recull de documents, no ha estat gens fàcil. Tots aquests documents provenen dels fons documentals que prèviament han estat organitzats pels arxivistes itinerants, formen part del context administratiu municipal de l'època en què es van generar i esdevenen el patrimoni documental local.

Ara, els documents que es presenten en aquestes mostres ja es conserven convenientment en uns arxius municipals plenament a disposició de qualsevol ciutadà

interessat. El camí per arribar fins aquí ha estat llarg, però finalment aquests documents poden ser coneguts arreu del món i, alhora, romandre físicament allà on van ser generats. Per últim, cal dir que aquestes exposicions es presenten anualment en el marc del Dia Internacional dels Arxius que té lloc el 9 de juny. És un dia de promoció i posada en valor dels arxius d'arreu del món, com a garants de la memòria individual i col·lectiva del conjunt de la ciutadania.

Si encara no les coneixeu, us convidem a fer-ne un tast: www.diba.cat/web/opc/exposicions-virtuals.

I si voleu accedir a les eines per conèixer els continguts d'aquests arxius municipals, podeu consultar: <http://xam.diba.cat/wiki/municipis-del-programa-de-manteniment>. ■

Concurs sobre ferrocarrils secundaris, 1919. Arxiu Municipal de Granera.

ssenyeyes

J. GARRIGA I ANDREU Cartes sense adreça al doctor Alfred Canal

Santa Eulàlia de Ronçana:
Gent i Terra, 2016. 550 p.,
20 €.

Com esmenta en el pròleg Isabel Clara Simó, aquest és un llibre molt singular i sorprenent. I ho és sobretot per la forma adoptada en la redacció d'una narració biogràfica del metge Alfred Canal i Comas (1884-1942), nascut i mort a Granollers, condemnat a reclusió perpètua l'any 1939 pel règim de Franco per les seves conviccions liberals, democràtiques i catalanistes, i alliberat, malalt, pocs mesos abans de morir, havent estat inhabilitat per Col·legi de Metges. Joan Garriga ha optat per una estructura epistolar generada de nou amb trenta-set cartes adreçades al metge granollerí i basades en una sòlida recerca documental. La hipotètica interlocució que l'autor estableix amb el doctor Canals parteix d'una extensa recerca històrica pròpia, d'una reivindicació política del personatge i d'una expressió literària utilitzada per construir la semblança biogràfica.

El contingut de les trenta-set cartes es nodreix freqüentment de cites de textos propis d'Alfred Canal, del seu entorn familiar o de l'àmbit de la ciutat de Granollers. Són textos de tipologia molt diversa, com ara correspondència, articles publicats, poemes, etc., tant d'ordre personal com familiar, professional o d'opinió molt variada. Per contextualitzar el període de la vida del doctor Canals, l'autor utilitza documents històrics, inserits en cursiva, que situen les circumstàncies personals en les de cada època de la seva vida. El llibre es completa amb un extens annex en el qual l'autor comenta totes les referències documentals utilitzades en la redacció de les cartes, una per una. El segueix una extensa bibliografia dels articles publicats, periodístics, polítics, històrics, professionals, etc.

Tot plegat, amb una formulació singular, Garriga recupera la figura d'un personatge polifacètic i plural dels que ajuden a entendre el context social i polític d'una època.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ. Coordinadora de
Centres d'Estudis de Parla Catalana

Antoni GAVALDÀ Fam de pa i de terra La col·lectivització agrària a Catalunya

Tarragona: Publicacions de la
Universitat Rovira i Virgili, 2016.

Aquest llibre, confeccionat per un dels investigadors més reconeguts en la temàtica del cooperativisme i del sindicalisme agraris, comença situant el lector amb un primer capítol sobre els posicionaments ideològics anteriors a la guerra de la CNT, la UGT i la Unió de Rabassaires.

Tot seguit, Antoni Gavalrà dedica gairebé la meitat del llibre a resseguir el que anomena «l'estructura agrària oficial i oficiosa» durant la guerra. D'una manera minuciosa, explica les relacions conflictives que van existir entre els sindicats i d'aquests amb la Conselleria d'Agricultura, i el paper que van adquirir el Consell d'Agricultura, les Juntes Municipals Agràries, les societats agrícoles, les col·lectivitats i l'organització dels proveïments.

Arran del Decret de Sindicació Obligatòria i de la creació de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC), es va fer evident el xoc de l'opció centralitzadora de la FESAC enfront de la CNT i de les col·lectivitats. Tot plegat fou una estructura que fracassà. El lector queda sorprès davant d'unes pàgines denses que presenten una legislació que no parava de multiplicar-se i que tenia una eficàcia escassa.

El tercer capítol del llibre està dedicat a les col·lectivitats i en particular a entendre la seva organització. N'analitza les modalitats principals i la decadència en què van entrar moltes d'elles el 1937. Enfront d'una CNT que apostava per la revolució, tant la majoria de la Unió de Rabassaires com Esquerra Republicana de Catalunya i el PSUC es van acabar oposant a l'activació de les col·lectivitats, mentre que la UGT mantenia una posició més ambivalent.

Després d'unes pàgines ben tristes sobre la Conselleria d'Agricultura i la FESAC en finalitzar la guerra, incloses acusacions d'apropiació indeguda, el llibre es clou amb unes conclusions estructurades en trenta-quatre punts. Comptat i debatut, es tracta d'una obra que ha reeixit en l'objectiu de construir l'esquema general de la dinàmica col·lectivitzadora agrària que esclatà l'estiu de 1936.

JOSEP M. PONS-ALTÉS. Universitat Rovira i
Virgili - Grup ISOCAC

DE tria novetats

Adrià BESÓ ROS
Horts de tarongers

La formació del verger valencià

València: Institució Alfons el Magnànim, 2016. 454 p., 17 €.

Aquesta publicació estudia l'evolució de la plana litoral entre Castelló i la Safor des del final del segle XVIII fins als anys 30 del segle XX. S'hi analitza l'evolució agronòmica, la tecnologia hidràulica, la formació del parcel·lari, la citricultura, la infraestructura del transport, la gènesi i l'evolució de l'hort-jardí a l'hort de tarongers, els elements i les tipologies de cases que configuren els horts de tarongers, la formació i les dinàmiques històriques en la formació del paisatge de cada comarca de la plana valenciana, els diferents valors sensitius del gran jardí, i la visió del paisatge vist per la literatura, la pintura, la fotografia, la il·lustració gràfica i la decoració arquitectònica.

Lidia VERDIER GUASQUES
Els viatges d'un claustre gòtic
El claustre del Monestir de Santa Maria de Montsió

Esplugues de Llobregat: Grup d'Estudis d'Esplugues, 2016. 108 p., 10 €

Estudi sobre el Reial Monestir de Santa Maria de Montsió, monestir dominicà femení construït originàriament a mitjan segle XIV prop de les Drassanes Reials sota l'advocació originària de Sant Pere Màrtir. En la publicació es contempla el trasllat intramurs de Barcelona, prop del Portal de l'Àngel, i la reconversió com a Reial Monestir de Santa Maria de Montsió (1423). Segueix amb la construcció del claustre, les desamortitzacions decimonòniques i el trasllat al nou convent de la Rambla de Catalunya el 1888, fins que a mitjan segle XX les religioses es van traslladar amb el claustre a Esplugues de Llobregat, a Can Casanovas. Completen la publicació dos apèndixs d'imatges i documents referents a la comunitat, les esglésies i els claustres de Barcelona i Esplugues de Llobregat.

Maximiliano FUENTES CODERA
La Gran Guerra a les comarques gironines; l'impacte cultural i polític

Girona: Diputació de Girona, 2016. 183 p., 24 €.

Estudi on s'analitza la historiografia sobre la I Guerra Mundial a Europa, Espanya i Catalunya. Tracta l'evolució del conflicte en un país neutral on es creen dos camps antagònics i es produeix la radicalització dels aliadòfils. També contempla la situació de les comarques gironines a l'inici de la Gran Guerra, amb els primers posicionaments a Girona, Figueres, el Baix Empordà i la Garrotxa, i la crisi econòmica i social, així com el desenvolupament del conflicte. Es fixa també en la crisi i els debats dins del catalanisme, com ara les disputes entre aliadòfils i germanòfils en el món de la cultura; així, analitza les polèmiques europees, l'europeisme d'Eugeni d'Ors, els posicionaments aliadòfils de la revista *Cultura*, les reaccions a *Iberia* de Prudenci Bertrana i les reaccions locals a Girona. Finalment examina l'augment de la conflictivitat social, la crisi de 1917 i el final de la guerra i les seves conseqüències.

Joan PUJOL PEDRET; Ivan SALVADÓ OBRERO
Mulettes i llaguts
La tradició fluvial a Móra d'Ebre

Flix: Centre d'Estudi de la Ribera d'Ebre, 2016. 183 p., 24 €.

Estudi on es contextualitza històricament les diferents embarcacions utilitzades al riu Ebre amb els corresponents procediments i fases constructives, els tallers de fusta i els constructors. Tracta les característiques de les mulettes (amb plànols), el context històric, la seva utilització a la pesca de riu, els paranys utilitzats per pescar, les tipologies de veles emprades a Móra d'Ebre, les mulettes de rem i altres modalitats de navegació. Igualment, estudia les característiques dels llaguts, els sistemes de navegació per al transport de mercaderies, les diferents modalitats (sirga, rem, vela i barra), les diferents utilitats com a passos de barca, molins fariners, plataformes de treball i molins provisionals, i les vivències dels llaguts de Móra d'Ebre. La publicació acaba amb un inventari d'embarcacions tradicionals de Móra d'Ebre, fitxes de mulettes i llaguts i la relació de bots i mulettes sense fitxa.

Lluís SERRANO JIMÉNEZ
Tancar la terra
Pràctiques de propietat i dinàmiques socials (Catalunya, 1850-1910)

Girona: Associació d'Història Rural, 2016. 322 p., 19,50 €.

Estudi sobre l'evolució dels diferents tancaments de finques amb un estat de la qüestió dels estudis previs. Es consideren els orígens i les generalitats dels anuncis d'acotaments i vedats en els butlletins oficials, les categories socials o professionals al món agrari, les diferents tipologies (acotaments, fites, vedats i tancaments), les pràctiques, hàbits, costums i contravençions, el dret d'ús i la privatització de camins i carrerades. També la vigilància, repressió i guarderia rural i els conflictes i dinàmiques socials de la cacera i els drets de propietat. Finalment es tanca l'estudi amb unes raonades conclusions sobre la complexa construcció històrica dels drets de propietat a Catalunya.

50 anys de caramelles a Vila-rodona (1965-2015)

Vila-rodona: Centre d'Estudis del Gaià, 2016. 107 p., 15 €.

Recull de diferents articles i imatges en commemoració dels 50 anys de cantada de caramelles a Vila-rodona. Aquesta publicació comença amb una introducció del Centre d'Estudis del Gaià seguida d'articles sobre el cant coral i Catalunya (Montserrat Cadevall), les caramelles al segle XXI (Lluís Obiols), corals i caramelles a Vila-rodona (Josep Santesmas) i la coral infantil (Josep Santesmas), a més d'entrevistes a Conxita Rabadà i a Gemma Batalla (Núria Santesmas i M. Lluïsa Tell). El llibre inclou també imatges de la represa de les caramelles a partir de 1965, i uns complets reculls fotogràfics de les caramelles infantils, de 1974 a 1991, i les caramelles dels grans i petits, de 1992 a 2015.

DD.AA. IX Espai Despuig oportunitats i reptes del món cultural en el context actual

Calaceit: Institut Ramon Muntaner, 2016. 56 p. No venal.

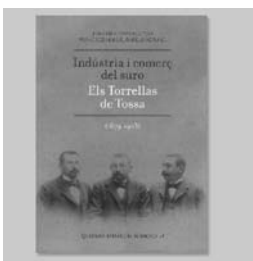
Publicació que recull les aportacions del IX Espai Despuig, celebrat a Peralada el novembre de 2015 amb l'objectiu de contemplar les oportunitats i els reptes del món cultural en el context actual. Amb una introducció d'Anna Maria Puig, es recullen les contribucions de Ramon Arnabat, Josep Francesc Moragrega, Antoni Prats i Jaume Mascaró, que reflexionen sobre l'associacionisme cultural, la catalanofonia, els canvis polítics, les noves oportunitats i noves perspectives i els reptes del món cultural i de l'associacionisme a Catalunya, el País Valencià i les Balears en el nou context polític actual. També es reproduïx el debat posterior sobre aquest tema i un article de Ramon Arnabat i Mireia Ros dels resultats proporcionats per la base de dades de l'associacionisme català contemporani.

Pau CASTELL GRANADOS Història d'un molí L'origen del Comú de Particulars de la Pobla de Segur (1820-1935)

La Pobla de Segur: Associació Cultural Comú de Particulars, 2015. 269 p., 15 €.

Estudi on s'analiza el context de la Pobla de Segur al començament del segle XIX, amb el molí senyorial del Llorens, i els precedents en els conflictes d'aigües i molins durant el Trienni Liberal. S'hi explica la construcció del molí del Comú, la creació de la mancomunitat de particulars (caps de casa veïns de la Pobla), la lluita per la construcció d'un nou molí i la primera victòria a favor dels mancomunats. Posteriorment analitza el plet davant la Reial Audiència, el tancament del molí del Comú i l'establiment del dret d'ús de les aigües pel Reial Patrimoni fins a una segona victòria a favor dels mancomunats, que va suposar la consolidació del Comú de Particulars amb la sentència final de la Junta Suprema de Madrid, la construcció de les noves séquies i la compra del molí de Llorens per part del Comú. Completen el llibre un quadre cronològic i la transcripció completa de trenta documents sobre el conflicte.

Joaquim ALVARADO; Francisco Manuel PAREJO Indústria i comerç del suro Els Torrellas de Tossa (1879-1923)

Tossa de Mar: Centre d'Estudis Tossencs, 2016. 654 p., 30 €.

Estudi on es contempla l'evolució de la indústria i el comerç del suro a Tossa de Mar des del 1879 fins al 1923. El llibre analitza el context històric del suro a Espanya fins al 1879, els antecedents i l'origen del capital de dues famílies (els Mestres i els Torrelles), els primers anys de negocis de Torrellas y Compañía, la seva consolidació entre 1890 i 1899, la internacionalització del negoci entre 1899 i 1906, la separació i l'evolució dels negocis de Pere Torrellas i de Torrellas Hermanos fins al 1919 i els darrers anys fins a la ruïna de 1923. Considera també la continuïtat empresarial amb els Aromir i inclou apunts biogràfics dels descendents dels germans Torrellas Nadal, a més d'apèndixs documentals sobre la família i les empreses.

A. SIMÓ ROSALENY; R.C. TORRES FABRA La violència política contra les dones (1936-1953)

València: Institució Alfons el Magnànim, 2016. 342 p., 16 €.

Monografia que tracta sobre les presons de dones de la província de València, tant del període republicà com del franquista. Els autors ens endinsen en el coeixement de l'univers carcerari de les 1.275 presoneres polítiques de la Segona República i les 4.011 del franquisme a València. Per tant, tracta tant la repressió religiosa del període de la Guerra Civil com les condemnes durant el franquisme, destacant les importants diferències entre ambdós períodes. Es dedica un apartat especial a la presó d'Alaquàs en què s'analiza la procedència, la militància i la vida carcerària de les dones empresonades. Finalitza amb dos apèndixs annexos amb la relació de dones internes a la presó de València durant la Guerra Civil (amb l'edat, la localitat i les dates d'entrada i sortida) i durant el franquisme (amb els noms, la localitat, el darrer domicili, la militància, observacions, la condemna i la data de sortida).

noticiari

164

1 Agenda

- Exposició «Construint el paisatge. Arquitectura tradicional i paisatge a Catalunya» MÓRA LA NOVA, FINS AL 28 DE FEBRER. ORGANITZEN: INSTITUT RAMON MUNTANER, AJUNTAMENT DE MÓRA LA NOVA I DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. OBSERVATORI DEL PATRIMONI ETNOLÒGIC I IMMATERIAL.
- Exposició «Una mirada sobre l'ós: fotografies de Jean Ribière». PRATS DE MOLLÓ, FINS AL 10 DE MARÇ. ORGANITZA: COSTUMARI DE LA CATALUNYA NORD.
- Exposició «Patrimoni oblidat, memòria literària» RIUDOMS, DE L'1 AL 28 DE FEBRER. ORGANITZEN: CENTRE D'ESTUDIS RIUDOMENCOS ARNAU DE PALOMAR, COORDINADORA DE CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA, I INSTITUT RAMON MUNTANER.
- Presentació de l'inventari de pedra seca d'Alcanó ALCANÓ, 2 DE FEBRER. ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS COMARCALS DEL SEGRÀ.
- 9ns Tallers i Jornades de Memòria Oral: «Fer de músic. Històries de músic amb Antoni Mas» TORROELLA DE MONTGRÍ, 11 DE FEBRER. ORGANITZA: MUSEU DE LA MEDITERRÀNIA.

- XIII Trobada de Centres d'Estudis del Penedès SANTA OLIVA, 18 DE FEBRER. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.
- 9ns Tallers i Jornades de Memòria Oral: «Festes del vi jove i l'oli novell» SANT JAUME DE DOMENYS ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.
- Exposició «Una mirada sobre l'ós: fotografies de Jean Ribière» PRATS DE MOLLÓ, FINS AL 10 DE MARÇ. ORGANITZA: COSTUMARI DE LA CATALUNYA NORD.
- Exposició «Patrimoni oblidat. Memòria literària» REUS, DE L'1 AL 31 DE MARÇ. ORGANITZEN: CENTRE DE LECTURA DE REUS, COORDINADORA DE CENTRES D'ESTUDI DE PARLA CATALANA I INSTITUT RAMON MUNTANER.
- Exposició «Construint el paisatge. Arquitectura tradicional i paisatge a Catalunya». REUS, DEL 2 DE MARÇ A L'1 DE MAIG. ORGANITZEN: CENTRE DE DOCUMENTACIÓ DEL PATRIMONI I LA MEMÒRIA CARRUTXA, DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, INSTITUT RAMON MUNTANER I OBSERVATORI DEL PATRIMONI ETNOLÒGIC I IMMATERIAL.

- I Congrés de l'Espai Català Transfronterer (CECT): «Ensenyament i llengües» FIGUERES I PERPINYÀ, 2 I 3 DE MARÇ. ORGANITZEN: INSTITUT D'ESTUDIS EMPORDANESOS, CONSORCI D'ESTUDIS CATALANS (CEC) I DELEGACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A LA CATALUNYA NORD.
- 6è Congrés d'Estudis de la Marina Alta DÈNIA, CALP, PEDREGUER, XÀBIA I TEULADA, 3, 4, 5, 10 I 12 DE MARÇ. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS DE LA MARINA ALTA.
- Exposició «La dona en la indústria tèxtil sentmenatenca» SENTMENAT, DEL 8 AL 12 DE MARÇ. ORGANITZA: GRUP D'AMICS DEL MUSEU-ARXIU DE SENTMENAT.
- Assemblea de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana VILANOVA I LA GELTRÚ, 11 DE MARÇ. ORGANITZA: COORDINADORA DE CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA.
- XIII Jornades d'Història Local i Patrimoni Cultural a Menorca ALAIOR, 10, 11 I 12 DE MARÇ. ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS LOCALS D'ALAIOR.

2 Noticiari

LA XIII EDICIÓ DEL RECERCAT SERÀ A REUS DEL 28 AL 30 D'ABRIL DE 2017

Com en anteriors edicions, en el marc de la jornada del Recercat. Jornada de cultura i recerca local, es lliuraran els premis Recercat com a reconeixement de la important tasca que duen a terme els centres d'estudis i les persones que hi estan vinculades en el conjunt de territoris de parla catalana.

Totes les entitats del món de la cultura i la recerca locals que ho desitgin hi poden presentar candidatures fins al dia 10 d'abril, a l'adreça info@irmu.org. Per a més informació: www.irmu.cat.

FOCS FESTIUS A LA MEDITERRÀNIA: II SIMPOSI INTERNACIONAL

Els dies 26 i 27 de maig de 2017 tindrà lloc a Reus el II Simposi Internacional de Focs a la Mediterrània, organitzat pel Centre de Documentació del Patrimoni i la Memòria Carrutxa i l'Institut Ramon Muntaner, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. El congrés s'estructurarà al voltant de tres àmbits, dos de dedicats a

focs d'hivern i a Sant Antoni, respectivament, i un tercer àmbit obert de focs festius.

Tots els investigadors que vulguin participar en el congrés presentant-hi comunicacions i comunicacions-pòsters tenen temps fins al 20 d'abril de 2017 per enviar a l'adreça reus@carrutxa.cat el títol de la seva aportació i un resum de mil caràcters. Per a més informació: www.irmu.cat i www.carrutxa.cat.

JORNADA CIENTÍFICA: «L'OBRA PÚBLICA I ELS SEUS PROFESSIONALS (S. XVIII-XX). BIOGRAFIES, PROJECTES, IMPACTE MODERNITZADOR»

Del 7 al 9 de juliol tindrà lloc a Tossa de Mar la jornada científica «L'obra pública i els seus professionals (s. XVIII-XX): biografies, projectes, impacte modernitzador», en el marc de les activitats commemoratives del I Centenari del Far de Tossa. L'organitzen el Centre d'Estudis Tossencs i l'Ajuntament de Tossa de Mar, amb la col·laboració de l'Institut Ramon Muntaner, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, el Museu Marítim de Barcelona, la Càtedra Demetrio Ribes de la Universitat de València, la Diputació de Girona i el Port de Barcelona.

El congrés s'estructurarà al voltant de quatre àmbits, dedicats a xarxes viàries i de comunicacions, obres hidràuliques, infraestructures marítimes i l'obra pública com a patrimoni i recurs cultural. Per a més informació: www.irmu.cat.

X COL·LOQUI INTERNACIONAL D'ESTUDIS TRANSPIRINENCOS: «L'APROFITAMENT DELS RECURSOS NATURALS ALS PIRINEUS»

Els dies 29 i 30 de setembre i 1 d'octubre de 2017 tindrà lloc a Querol (Ripollès) el X Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencos, amb el títol «L'aprofitament dels recursos naturals als Pirineus», organitzat pel Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, la Diputació de Girona, l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA), la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, el Centre d'Estudis Ribagorçans, la Societat Andorrana de Ciències i l'Institut Ramon Muntaner. Tots els investigadors que vulguin participar en el congrés presentant-hi comunicacions i comunicacions-pòsters tenen temps fins al 16 de juliol de 2017 per enviar a l'adreça pineda@irmu.org el títol de la seva aportació i un resum de mil caràcters. Per a més informació: www.irmu.cat.

Consell de redacció: Victòria Almuni (C.E. Senjencs), Joan Busqueta (UdL), David Cao (P. Estudis Osonencs), Joaquim Capdevila (UdL), Enric Garcia Domingo (M. Marítim Barcelona), Narcís Figueras (UOC), Antoni Gavaldà (URV), Oriol Granados (CE. Montjuïc), Carla González Collantes (UIC), Oscar Jané (UAB), M. Carme Jiménez (IRMU), Joan-Lluís Mas (Terra dels Avis, Cat. Nord), Lourdes Plans (C.E. Històrics de Terrassa), Joaquim M. Puigvert (UdG), Mercè Renom (C.E. Comarcals Baix Llobregat), Teresa Reyes (Oficina Patrimoni Cultural - Diputació Barcelona), Enric Sagué (UdG), Carles Santacana (UB), Sebastià Serra (UIB), Ramon Ten (S. Arqueologia i Paleontologia. G.Cat), Francesc Viso (CCEPC).

Consell assessor: Agustí Alcoverro (MHC), Ferran Archilés (UV), Josep Casanovas (UVic-UCC), Montserrat Duch (URV), Enric Guinot (UV), Antonieta Jarne (UdL), Antoni Mas Forners (C.E. Repoblació Mallorca. UIB), Marina Miquel (MHC), Conxita Mir (UdL), Vicent Olmos (UV), Joan Peytaví (UPVD), Santi Ponce (UVic-UCC), Joan Santacana (UB), Josep M. Sans Travé (ANC), Gemma Tribó (UB), Antoni Virgili (UAB) <http://www.sre.urv.es/irmu/plecs/>.

Revista editada per:

Amb el suport de:

